देवाः, ४-५ सौचीकोऽग्निः। अग्निः, ४-५ देवाः। १-५, ८ त्रिष्टुप्, ६-७, ९-११ जगती

यमैच्छाम मनसा सोऽयमागाद्यज्ञस्य विद्वान्परुषश्चिकित्वान्।
स नो यक्षद्देवताता यजीयान्नि हि षत्सदन्तरः पूर्वो अस्मत्॥ १०.०५३.०१

यम्। मनसा- चित्तेन ध्यानेन वा। ऐच्छाम- अन्विष्टवन्तः। सोयम्। यज्ञस्य- उपासनस्य दानस्य सङ्गतिकरणस्य। विद्वान्- ज्ञाता। परुषः- परूंषि सन्धातव्यान्यङ्गानि। चिकित्वान्- जानाति। सः- तादृशः। नः- अस्मदर्थम्। यक्षत्- यजतु। देवताता- देवतामये यज्ञे। यजीयान्- परमपूज्यः सन्। अस्मत् पूर्वः- अस्मद्गुरुरस्मन्नेता सन्। अन्तरः- अस्माकं हृदयस्थः। नि सत्सत्- न्यसीदत्। हि- खलु ॥१॥

अराधि होता निषदा यजीयानभि प्रयांसि सुधितानि हि ख्यत्।
यजामहै यज्ञियान्हन्त देवाँ ईळामहा ईड्याँ आज्येन॥ १०.०५३.०२

होता- देवाह्वाताग्निः। यजीयान्- पूज्यः। निषदा- अस्मादुपासने आसनस्वीकरणेन। अराधि- संसिद्धो भवति। सुधितानि- सुधृतानि। प्रयांसि- हव्यानि। अभि। ख्यत्- अभिचष्टे। हि- खलु। हन्त। यज्ञियान्- उपास्यान्। देवान्। यजामहै- उपास्महे। ईड्यान्- स्तुत्यान्। आज्येन- हव्येन। ईळामहै- स्तुमः ॥२॥

साध्वीमकर्देववीतिं नो अद्य यज्ञस्य जिह्वामविदाम गुह्याम्।
स आयुरागात्सुरभिर्वसानो भद्रामकर्देवहूतिं नो अद्य॥ १०.०५३.०३

अद्य- इदानीम्। नः- अस्माकम्। देववीतिम्- दिव्यानुभूतिम्। साध्वीम्। अकः- अकरोत्। यज्ञस्य- उपासनस्य। गुह्याम्- रहस्याम्। जिह्वाम्- वाचम्। अविदाम- वयं ज्ञातवन्तः। सुरभिः- सुगन्धः। सः- असावग्निः। आयुः- अस्माकमायुः। वसानः- आच्छादयन्। आगात्- आगतः। अद्य- इदानीम्। नः- अस्माकम्। देवहूतिम्- देवाह्वानम्। भद्राम्- कल्याणम्। अकः- अकरोत् ॥३॥

Dr. Rangani

तद्द्य वाचः प्रथमं मसीय येनासुराँ अभि देवा असाम।

ऊर्जोद उत यज्ञियासः पञ्च जना मम होत्रं जुषध्वम्॥ १०.०५३.०४

येन। असुरान्- प्राणदशक्तीः। देवाः- द्योतकाः सन्तः। अभि- अभितः। असाम- भवेम। तत्। अद्य- इदानीम्। प्रथमम्- मुख्यतया। वाचः- मन्त्रान्। मसीय- उच्चारयामि। ऊर्जादः- प्राणाख्यहव्यं गृह्णन्तः। उत- अपि च। यज्ञियासः- पूज्याः। पञ्च जनाः- पञ्च यज्ञा यानुद्दिश्य क्रियन्ते ते देवपितृमनुष्यभूतर्षयः। मम- मे। होत्रम्- आह्वानम्। जुषध्वम्- सेवध्वम् ॥४॥

पञ्च जना मम होत्रं जुषन्तां गोजाता उत ये यज्ञियासः।

पृथिवी नः पार्थिवात्पात्वंहसोऽन्तरिक्षं दिव्यात्पात्वस्मान्॥ १०.०५३.०५

गोजाताः- ज्ञानजाताः। उत- अपि च। ये। यज्ञियासः- यज्ञसम्बन्धिनः। पञ्च जनाः। ते। मम- मे। होत्रम्- आह्वानम्। जुषन्ताम्- सेवन्ताम्। पृथिवी- भूमिः। नः- अस्मान्। पार्थिवात्- भौमात्। अंहसः- पापात्। पातु- रक्षतु। अन्तरिक्षम्- नभः। अस्मान्- नः। दिव्यात्- नभोविषयात् पापात्। पातु- रक्षतु ॥५॥

तन्तुं तन्वन्रजसो भानुमन्विहि ज्योतिष्मतः पथो रक्ष धिया कृतान्।

अनुल्बणं वयत जोगुवामपो मनुर्भव जनया दैव्यं जनम्॥ १०.०५३.०६

रजसः- लोकस्य। तन्तुम्- धर्मतन्तुम्। तन्वन्- विस्तारयन्। भानुम्- प्रकाशम्। अन्विहि- अनुगच्छ। धिया- ध्यानेन। कृतान्- रचितान्। ज्योतिष्मतः- ज्योतिर्मयान्। पथः- मार्गान्। रक्ष- पालय। जोगुवाम्- स्तोतॄणामुपासकानाम्। अपः- जीवोदकानि रक्षन्। अनुल्बणम्- अक्लिष्टं मनः। वयत- कुरु। मनुः- अवबोधरसः। मनु अवबोधने। भव। दैव्यं जनम्- द्योतनशक्तीः। जनय- ध्यानभावनादिहविर्ग्रहणाय अस्मद्भावनासूत्पादय ॥६॥

अक्षानहो नह्यतनोत सोम्या इष्कृणुध्वं रशना ओत पिंशत।

अष्टावन्धुरं वहताभितो रथं येन देवासो अनयन्नभि प्रियम्॥ १०.०५३.०७

Dr. Rangaraj

सोम्याः- सोमसम्बन्धिनः। अक्षानहः- अक्षेषु नह्यान् बन्धनीयानश्वान् प्राणान्। नह्यत- नियमयत। उत- अपि च। रशनाः- अश्वप्रग्रहान् नियमान्। इष्कृणुध्वम्- संस्कुरुत। पिंशत- अश्वान् प्राणान् रचयत। येन। देवासः- देवताः। प्रियम्। अभि- अभिलक्ष्य। अनयन्- अस्मानभिगमयन्ति। तम्। अष्टवन्धुरं रथम्- लक्ष्यप्रापकरंहणप्रतीकम्। रथी ऋतस्य नो भवेति श्रुतेः ऋतं रथः। अभितः। वहताम्॥७॥

अश्मन्वती रीयते सं रभध्वमुत्तिष्ठत प्र तरता सखायः।
अत्रा जहाम ये असन्नशेवाः शिवान्वयमुत्तरेमाभि वाजान्॥ १०.०५३.०८

अश्मन्वती- जडाभिमुखजीवजलधारा। अश्मा जडप्रतीकः। नदी जीवोदकधारा। रीयते- सरति। री गतिरेषणयोः। सं रभध्वम्- संयगुद्यता भवत। सखाय :- मित्रभूताः। उत्तिष्ठत। प्र- प्रकर्षेण। तरत- जडाभिमुखजीवजलधारां तरणं कुरुत। ये- याः। अशेवाः- अस्मद्दुःखकरा जडैकलक्ष्यभावनाः। असन्- सन्ति। ताः। अत्र- अस्यां नद्यामेव। जहाम- परित्यजाम। शिवान्- भद्राः। वाजान्- गतीः चैतन्याभिमुखीः। वयम्। अभि- अभिप्राप्तुम्। उत्तरेम॥८॥

त्वष्टा माया वेदपसामपस्तमो बिभ्रत्पात्रा देवपानानि शंतमा।
शिशीते नूनं परशुं स्वायसं येन वृश्चादेतशो ब्रह्मणस्पतिः॥ १०.०५३.०९

अपसाम्- कर्मणाम्। अपस्तमः- अतिशयेन शोभनकर्मा। त्वष्टा- तनूकरणदेवता सूर्य आत्मा। शंतमा- भद्राणि। देवपानानि- देवानुभूतिपालकानि। पात्रा- पात्राणि प्रतीकभूतानि। बिभ्रत्- धारयन्। मायाः- तैः सद्भावनानि रचयितुं ज्ञानानि। वेत्- जानाति। येन। एतशः- प्राणमयः। बृहस्पतिः- मेधादेवः। वृश्चात्- वृत्राणि नाशयति। तत्। स्वायसं परशुम्- अयःसारभूतं वज्रम्। नूनम्- निश्चयेन। शिशीते- तीक्ष्णीकरोति॥९॥

सतो नूनं कवयः सं शिशीत वाशीभिर्याभिरमृताय तक्षथ।
विद्वांसः पदा गुह्यानि कर्तन येन देवासो अमृतत्वमानशुः॥ १०.०५३.१०

Dr. Ranganji

कवयः- हे क्रान्तदर्शिनः। याभिः। वाशीभिः- वाग्भिः। वाशीशब्दो वाङ्नामसु पठितः। अमृताय- अमृतत्त्वाय। तक्षथ- रचयथ। ताः। सतः- सन्मात्रस्य प्रणालीः। नूनम्- निश्चयेन। सम्- सम्यक्। शिशीत- तीक्ष्णीकुरुत। येन। देवासः- देवताः। अमृतत्त्वम्। आनशुः- प्राप्ताः। तेन साधनेन। गुह्यानि- रहस्यानि। पदा- पदानि। विद्वांसः- हे ज्ञानिनः। कर्तन- कुरुत ॥१० ॥

गर्भे योषामदधुर्वत्समासन्यपीच्येन मनसोत जिह्वया।
स विश्वाहा सुमना योग्या अभि सिषासनिर्वनते कार इज्जितिम्॥ १०.०५३.११

अपीच्येन मनसा- अन्तरङ्गचित्तेन। उत- अपि च। जिह्वया- वाचा। योषाम्- गाम्। गर्भे- वत्से। आदधुः- योजितवन्तः। वत्सम्। आसनि- ऊधनि। आदधुः। गौरत्रादितिरखण्डप्रकृतिर्भूमिर्वा। वत्सस्तद्रसिक उपासकः। सः- असौ। विश्वाहा- सर्वेष्वहःसु। योग्याः- योग्यानि। सुमनाः- सद्भावनानि। अभि- आभिमुख्येन। सिषासनिः- सम्भजनशीलः सन्। वनते- सम्भजते। जितिं इत् कारः- जयति ॥११ ॥

Dr. Rangaraj